

Н. І. Коваль,
к. е. н., доцент, доцент кафедри аграрного менеджменту та маркетингу,
Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2877-4302>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.24.73

БІОЛОГІЧНИЙ АКТИВ ЯК ОСНОВА ВИРОБНИЧОГО ПРОЦЕСУ У ТВАРИННИЦТВІ: СУТНІСТЬ, КЛАСИФІКАЦІЯ, УПРАВЛІННЯ

N. Koval,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Agrarian Management
and Marketing, Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsia, Ukraine

BIOLOGICAL ASSET AS THE BASIS OF THE PRODUCTION PROCESS IN LIVESTOCK: ESSENCE, CLASSIFICATION, MANAGEMENT

У статті досліджено сутність та особливості класифікації біологічних активів як основи виробничого процесу у тваринництві. Зазначено, що найважливішим чинником рівня соціального життя населення є рівень забезпечення його продовольством. Відповідно за останні період часу спостерігається значне скорочення поголів'я великої рогатої худоби в Україні. Одним із основних завдань тваринницьких галузей є забезпечення населення продуктами харчування, а промисловості сировиною. Економіка країни й добробут населення значною мірою залежать від розвитку тваринництва. Встановлено, що визначення біологічних активів впливає на необхідність розкриття певних термінів, що використовуються під час систематизації інформації на підприємстві. Проведено систематизацію особливостей організації процесу управління біологічними активами для сільськогосподарських підприємств.

Проведено систематизацію класифікаційних характеристик біологічних активів для цілей управлінського процесу для сільськогосподарських підприємств. Досліджено специфіку термінологічного апарату щодо розкриття змісту біологічних активів, терміни, що використовується: біологічні перетворення, сільськогосподарська продукція, додаткові біологічні активи.

Зазначено, що діяльність сільськогосподарських підприємств пов'язана не лише з виробництвом сільськогосподарської продукції, але одним із визначальних завдань є визначення, контроль та система управління витратами. Витрати можуть виникати і в сфері допоміжного, підсобного та обслуговуючого виробництва, в процесі переробки, а також обміну, безоплатної передачі активів тощо. Тому, важливим питанням в діяльності підприємств є система управління витратами.

Визначено, що політична ситуація та глобалізація економіки, прагнення аграрного сектору України досягти приросту виробництва продукції тваринництва зумовлюють додаткову потребу посилення нормативного, фінансового, інформаційного забезпечення управління, державного та виробничого контролю за біологічними активами їх біологічним перетворенням, визнанням, оцінкою та витратами які виникають.

The article examines the essence and features of the classification of biological assets as the basis of the production process in animal husbandry. It is noted that the most important factor in the level of social life of the population is the level of its food supply. Accordingly, in recent years, there has been a significant reduction in the number of cattle in Ukraine. One of the main tasks of the livestock industry is to provide the population with food products, and the industry with raw materials. The country's economy and the well-being of the population largely depend on the development of animal husbandry. It has been established that the definition of biological assets affects the need to disclose certain terms used during the systematization of information at the enterprise. The features of the organization of the process of managing biological assets for agricultural enterprises have been systematized.

The classification characteristics of biological assets have been systematized for the purposes of the management process for agricultural enterprises. The specifics of the terminological apparatus for disclosing the content of biological assets have been studied, the terms used: biological transformations, agricultural products, additional biological assets.

It is noted that the activities of agricultural enterprises are not only related to the production of agricultural products, but one of the defining tasks is the definition, control and cost management system. Costs can also arise in the field of auxiliary, subsidiary and service production, in the process of processing, as well as exchange, free transfer of assets, etc. Therefore, an important issue in the activities of enterprises is the cost management system.

It is determined that the political situation and globalization of the economy, the desire of the agricultural sector of Ukraine to achieve an increase in the production of livestock products cause an additional need to strengthen the regulatory, financial, information support for management, state and production control over biological assets, their biological transformation, recognition, assessment and costs that arise.

Ключові слова: тваринництво; біологічні активи; управління, сільськогосподарська продукція; класифікаційні ознаки.

Key words: animal husbandry; biological assets; management, agricultural products; classification features.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Українське тваринництво, незважаючи на всі виклики, залишається однією з ключових галузей агропромислового комплексу країни. Однак у 2024 році галузь продовжує стикатися зі значними труднощами через повномасштабну війну проти України, що триває, ворожі обстріли, а відтак і зростання цін на корми й енергоносії. Це суттєво впливає на обсяги виробництва м'яса, особливо червоного.

Одним із основних завдань тваринницьких галузей є забезпечення населення продуктами харчування, а промисловості сировиною. Економіка країни й добробут населення значною мірою залежать від розвитку тваринництва [1; 8].

З метою організації ефективного управління, оцінки, документування, планування, аналізу виробничих процесів у тваринництві, слід особливо увагу приділити такому поняттю, як біологічний актив.

Технологія виробництва продукції тваринництва розглядається як комплекс виробничих процесів і операцій, спрямованих на одержання великої кількості й високої якості продукції. Але досить важливим та актуальним є правильне визначення, розрахунок, система-

тизація та визнання результатів виробничих процесів у тваринництві, особливо під час воєнного стану.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

На сучасному, кризовому етапі життєдіяльності нашої держави, гарантом продовольчої безпеки та стабільності народногосподарського комплексу України, дієвим важелем на внутрішньому і зовнішньому ринках є подальший розвиток тваринництва. Галузь тваринництва займає важливе місце в аграрному комплексі економіки України [1; 6].

Слід зазначити, що тваринництво — комплекс взаємопов'язаних галузей сільського господарства, що займається розведенням і використанням сільськогосподарських тварин.

Відповідно до нормативно-правових документів, якими регламентується визнання та оцінка результатів перетворення сільськогосподарських тварини, вони визнаються біологічними активами.

Відповідно до НП(С)БО 30, біологічний актив — тварина або рослина, яка в процесі біологічних перетворень здатна давати сільськогосподарську продукцію

або додаткові біологічні активи, а також приносити в інший спосіб економічні вигоди. Прикладами біологічних активів у тваринництві є велика рогата худоба, свині, вівці кури, риба тощо. Прикладами сільськогосподарської продукції у тваринництві відповідно є молоко, вовна, мед, приріст живої маси тварин тощо. Додатковими біологічними активами у тваринництві є приплід тварин тощо [4].

Актуальним є детальне дослідження сутності, класифікації та складових управління біологічними активами як основи виробничого процесу у тваринництві.

У дослідженнях авторів Подолянчук О.А., Коваль Н.І., Іщенко Я.П. та Гудзенко Н.М. розкрито питання сутності, класифікації та оцінки біологічних активів для цілей облікового процесу [3; 5].

Авторами Бусенко О.Т., Столюк В.Д., Штомпель В.М. розкрито питання розведення та живлення основних видів сільськогосподарських тварин [2].

Основним проблемам розвитку та функціонування тваринницької галузі в Україні присвячені ряд наукових досліджень вітчизняних вчених: Калетніка Г.М., Бойка В.І., Саблука П.Т., Мазуренка О.В., Трончука С.І. та інших. Але питання сутності, класифікації та особливостей управління біологічними активами як основи виробничого процесу у тваринництві потребує наукового обґрунтування і подальших досліджень.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ
(ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є систематизація понятійних характеристик сутності, класифікації та управління біологічними активами як основи виробничого процесу у тваринництві.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ
ДОСЛІДЖЕННЯ

Економічна й політична стабільність держави та матеріальний добробут громадян значною мірою залежать

Таблиця 1. Зміст термінологічного апарату щодо розкриття змісту біологічних активів

Термін, що використовується	Характеристика
Біологічні перетворення	процес якісних і кількісних змін біологічних активів
Сільськогосподарська продукція	актив, одержаний у результаті відокремлення від біологічного активу, призначений для продажу, переробки або внутрішньогосподарського споживання
Додаткові біологічні активи	біологічні активи, одержані в процесі біологічних перетворень

Джерело: [5].

від успішної роботи аграрного сектора України. Найважливішим чинником рівня соціального життя населення є рівень забезпечення його продовольством.

Останніми роками є тенденція скорочення поголів'я великої рогатої худоби в Україні. Так, за квітень цього року воно скоротилося на 7% порівняно з квітнем попереднього року, і зараз налічує приблизно 2,8 мільйона голів. Це безпосередньо позначилося на обсягах виробництва м'яса: за 7 місяців 2024 року виробництво яловичини скоротилося на 3%, до 102 тисяч тонн. Особливо постраждали малі та середні фермерські господарства, які відчували дефіцит фінансових ресурсів та доступу до нових ринків [8].

Щодо свинини, то тут ситуація значно краща. Незважаючи на складнощі, промислове виробництво свинини в Україні зросло. За п'ять місяців 2024 року на 9% більше, ніж за аналогічний період 2023 року. Експорт перевищує імпорту щонайменше в 1,5 рази.

Слід зазначити, що Україна продовжує залишатися активним учасником міжнародних ринків червоного м'яса. Основними напрямками українського експорту в ЄС залишаються Польща, Німеччина, Італія та Іспанія. Разом із тим, на ринку ЄС українські виробники стикаються зі значними нетарифними бар'єрами, пов'язаними із суворими стандартами якості та безпеки харчової продукції [8].

Рис. 1. Особливості організації процесу управління біологічними активами

Джерело: сформовано автором за [3; 5].

Рис. 2. Класифікація біологічних активів для цілей управлінського процесу

Джерело: [3; 5].

Визначення біологічних активів впливає на необхідність розкриття певних термінів, що використовуються під час систематизації інформації на підприємстві, таблиця 1. Тобто, біологічні активи — це живі організми (тварини та рослини), які вирощуються підприємством і під впливом біологічних трансформацій забезпечують отримання сільськогосподарської продукції або утримуються ним з метою отримання інших вигід.

У зв'язку з війною сільськогосподарські підприємства зазнають значних втрат через руйнування виробничих потужностей; внаслідок фактичної зупинки інвестиційних проєктів через надвисокі інвестиційні ризики; внаслідок скорочення працездатного населення, яке вимушено покинуло Україну, або мобілізоване чи загинуло внаслідок воєнних дій; через зруйновану транспортну інфраструктуру, частково заблоковані порти, запроваджені обмеження на транскордонні валютні [7].

Виходячи з критеріїв визнання, підприємства, діяльність яких спрямована на отримання продукції рослинного та тваринного походження з джерел, управління якими не здійснюється, наприклад господарства, що здійснюють морську і річкову риболовлю, не визнають, а відповідно і не ведуть облік активів, від яких отримують таку продукцію (риба у морі чи річці) [3; 5]. Розглянемо визначення, які потребують деталізації, оскільки з біологічними активами безпосередньо пов'язаний процес управління ними, рисунок 1.

Водночас господарства, діяльність яких спрямована на розведення (вирощування та вилов) риби у штучних та природних водоймах (ставки, озера), мають забезпечити контроль та формування відповідних документів для відображення як біологічного активу [5; 6].

Залежно від виду господарської діяльності біологічні активи поділяються на [3; 5]:

— сільськогосподарські біологічні активи — ті, які здатні давати сільськогосподарську продукцію або додаткові біологічні активи. Які призначені для продажу або використання у сільськогосподарській діяльності.

Сільськогосподарською є діяльність, що спрямована на управління біологічними перетвореннями з метою отримання сільськогосподарської продукції або додаткових біологічних активів [5].

— інші біологічні активи, непов'язані із сільськогосподарською діяльністю, визначаються: запасами, коли вони не використовуються в сільськогосподарській діяльності та утримуються для продажу або напрямки їх використання не визначено; основними засобами, якщо вони використовуються в іншій діяльності, ніж

сільськогосподарська та очікуваний строк їх використання більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік);

— інші біологічні активи, пов'язані із сільськогосподарською діяльністю, визначаються як плодоносні рослини — довгострокові біологічні активи, які використовуються під час виробництва сільськогосподарської продукції та систематично надають сільськогосподарську продукцію або додаткові біологічні активи (виноградники і сади) [5; 6].

Відповідно до вимог діючого законодавства, в основі класифікації біологічних активів можна виокремити основні ознаки, рисунок 2:

— вид господарської діяльності (сільськогосподарські та інші);

— галузь аграрного виробництва (рослинництво і тваринництво);

— періодом надання економічних вигід (довгострокові, поточні, незрілі);

— метод оцінки (оцінені за справедливою вартістю та оцінені за первісною вартістю) [3; 5].

За періодом надання економічних вигід [4]:

— довгострокові — біологічні активи, здатні давати сільськогосподарську продукцію або додаткові біологічні активи, приносити в інший спосіб економічні вигоди протягом періоду, що перевищує 12 місяців, а також тварини на вирощуванні та відгодівлі;

— поточні — біологічні активи, здатні давати сільськогосподарську продукцію або додаткові біологічні активи, приносити в інший спосіб економічні вигоди протягом періоду, що не перевищує 12 місяців, а також тварини на вирощуванні та відгодівлі;

— незрілі — біологічні активи, операційний цикл створення яких перевищує 12 місяців, які у звітному періоді ще не здатні давати сільськогосподарську продукцію та додаткові біологічні активи визначеної якості, зокрема, багаторічні насадження (ягідники тощо), що не досягли пори плодоношення.

За результатами дослідження слід зауважити, що галузь тваринництва зазнає спаду і перебуває в затяжній кризі. На нашу думку, система чинників, що стримують розвиток галузі тваринництва, є складною і включає технологічні, екологічні, економічні, соціальні та політичні складові.

Є очевидним, що для виробництва будь — якого виду продукції слід здійснити певні витрати, які ототожнюються з використанням товарно — матеріальних цінностей та затрат уречевленої праці. З практики господарської діяльності існує декілька теорій класифікації

виробничих та невиробничих витрат в аграрному виробництві.

Діяльність сільськогосподарських підприємств пов'язана не лише з виробництвом сільськогосподарської продукції, але одним із визначальних завдань є визначення, контроль та система управління витратами. Витрати можуть виникати і в сфері допоміжного, підсобного та обслуговуючого виробництва, в процесі переробки, а також обміну, безоплатної передачі активів тощо. Тому, важливим питанням в діяльності підприємств є система управління витратами [4; 6].

Внаслідок повномасштабної агресії РФ сільське господарство України зазнало прямих збитків на понад 10 млрд доларів. Виробнича та логістична інфраструктура сільського господарства в багатьох місцях значною мірою пошкоджена, доступ до засобів і ресурсів виробництва ускладнено, наявність робочої сили обмежена, а військові дії тривають, часто на території окремих агробізнесів. Страждають люди, але і тварини так само стають жертвами війни. За попередніми оцінками, під час війни вже втрачено 20—25% поголів'я великої рогатої худоби, свиней і птиці. Проте, незважаючи на деякі позитивні зрушення в розвитку агропромислового комплексу, тваринництво має вирішувати багато проблем. Це, наприклад, недосконала кормова база, яка у багатьох випадках виступає як неякісна продукція, непостійна державна підтримка фермерів, непередбачувана диспаритетна цінова політика, потенціал невикористаного експорту та частки ринку, через дефіцит тваринницької продукції. Усе це негативно вплинуло на галузь, особливо на її здатність залучати інвестиції [8].

ВИСНОВКИ

Отже, за результатами дослідження встановлено, що політична ситуація та глобалізація економіки, прагнення аграрного сектору України досягти приросту виробництва продукції тваринництва зумовлюють додаткову потребу посилення нормативного, фінансового, інформаційного забезпечення управління, державного та виробничого контролю за біологічними активами їх біологічним перетворенням, визнанням, оцінкою та витратами які виникають. Сільськогосподарська діяльність зумовлює використання "специфічних" об'єктів, яких не має жодна галузь народного господарства, тому дослідження проблематики біологічних активів як основи виробничого процесу у тваринництві є досить важливим та актуальним для цілей ефективного управління сільськогосподарського підприємства.

Література:

1. Алескерова Ю. В., Радченко О. Д., Тодосійчук В. Л. Кредитні аспекти державної підтримки розвитку аграрного сектору України. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2018. № 11 (39). С. 84—94.
2. Бусенко О. Т. та ін. Технологія виробництва продукції тваринництва: Підручник. О. Т. Бусенко, В. Д. Столюк, М. В. Штомпель та ін.; За ред. О. Т. Бусенка. К.: Аграрна освіта, 2001. — 432 с.

3. Іщенко Я. П., Подоляничук О. А., Коваль Н. І. Фінансовий облік I: підручник. Вінниця: ФОП Кушнір Ю. В. 2020. 496 с.

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 "Біологічні активи": Наказ Міністерства фінансів України від 18.11.2005 р. № 790. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05#Text> (дата звернення: 08.12.2024).

5. Подоляничук О. А., Коваль Н. І., Гудзенко Н. М. Облік в фермерських господарствах: навчальний посібник. Київ: "Центр учбової літератури", 2019. 374 с.

6. Подоляничук О. А. Облікове забезпечення системи управління витратами галузі тваринництва. Агросвіт. 2024. № 13. С. 76—83.

7. Світлична А. В., Дем'яненко Н. В., Гаряга Р. О., Вишар О. Ю., Мурлян М. В. Діяльність сільськогосподарських підприємств України під час воєнного стану. Агросвіт. 2023. № 19. С. 68—73.

8. Стан тваринництва та перспективи експорту м'яса в 2024 році: в УСПП провели експертні обговорення. Об'єднання організацій роботодавців України. 2024. URL: <https://ooru.org.ua/media/news/stan-tvarynystva-ta-perspektyvy-eksportu-miasa-v-2024-rotsi-v-uspp-provely-ekspertni-obhovorennia> (дата звернення: 05.12.2024).

References:

1. Aleskerova, Yu.V. Radchenko, O.D. and Todosijchuk, V.L. (2018), "Credit aspects of state support for the development of the agricultural sector of Ukraine", *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktual'ni pytannia nauky i praktyky*, vol. 11 (39), pp. 84—94.
2. Busenko, O.T. Stoliuk, V.D. and Shtompel', M.V. (2001), *Tekhnolohiia vyrobnytstva produktsii tvarynystva* [Technology of production of livestock products], *Ahrarna osvita*, Kyiv, Ukraine.
3. Ishchenko, Ya.P. Podolyanchuk, O.A. and Koval', N.I. (2020) *Finansovyy oblik I* [Financial Accounting I], FOP Kushnir Yu.V., Vinnytsya, Ukraine.
4. Ministry of Finance of Ukraine (2005), Order "National accounting regulation (standard) 30 "Biological assets"", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05#Text> (Accessed 08.12.2024).
5. Podolyanchuk, O.A. Koval', N.I. and Hudzenko, N.M. (2019), *Oblik v fermers'kykh hospodarstvakh* [Accounting in farms], *Tsentr uchbovoyi literatury*, Kyiv, Ukraine.
6. Podolanchuk, O.A. (2024), "Accounting support of the cost management system of the animal", *Ahrosvit*, vol. 13, pp. 76—83.
7. Svitlychna, A.V. Dem'ianenko, N.V. Hariaha, R.O. Vyshar, O.Yu. and Murlan M.V. (2023), "Activities of agricultural enterprises of Ukraine during martial law", *Ahrosvit*, vol. 19, pp. 68—73.
8. Ob'iednannia orhanizatsij robotodavtsiv (2024), "State of livestock farming and prospects for meat exports in 2024: expert discussions were held at the Union of Ukrainian Chambers of Livestock", available at: <https://ooru.org.ua/media/news/stan-tvarynystva-ta-perspektyvy-eksportu-miasa-v-2024-rotsi-v-uspp-provely-ekspertni-obhovorennia> (Accessed 05.12.2024).

Стаття надійшла до редакції 09.12.2024 р.